

Nota sobre el pronom «qui»

CARLES RIERA

El pronom relatiu personal *qui* (el qual, per definició, designa persones o coses personificades) pot aparèixer sol (*qui*) —que podem anomenar «forma simple»— o precedit d'article (*el qui*, *la qui*, *els qui*, *les qui*)¹, de demostratiu (*aquell qui*, *aquella qui*, *aquells qui*, *aquelles qui*) o de mots com *tothom* (*tothom qui*), *qualsevol* (*qualsevol qui*), *qualsevulla* (*qualsevulla qui*), *altre* (*altre qui*) —que podem anomenar «formes ampliades»².

Cal dir de bon començament que el mot *qui*, tot sol, és la forma no marcada i funciona en general com un element de nombre singular³.

Sol o bé acompanyat d'algun dels mots que hem vist, aquest pronom és emprat en oracions de relatiu substantives (generalment fent de subjecte).

En aquest article ens fixem en exemples d'oracions amb el verb *ser* (o *ésser*), bo i contrastant dos tipus de construccions: les equacionals i les copulatives⁴.

- «Amb el relatiu *qui* es formen proposicions que fan l'ofici d'un nom o d'un grup nominal [...]. En aquesta mena de proposicions (que podríem anomenar relatives substantives), al pronom *qui* pot ajuntar-se, a tall d'antecedent, l'article definit. Ex.: *El qui digués això, mentiria [...]*» (P. FABRA, *Gramàtica catalana*, Barcelona 1956, § 110).
- Evitem parlar de «forma composta» (en oposició a «simple») perquè, pel que fa als pronoms relatius, tal denominació correspon a *el qual*, *la qual*, *els quals*, *les quals*. Advertim que, en aquestes formes ampliades, avui s'hi admet la substitució de *qui* per *que*; però en el present article prescindim d'aquest aspecte.
- Cf. J. SOLÀ, «Les subordinades de relatiu», dins *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, cap. 21.
- Oració equacional (ve a expressar una igualtat): 'és (o variants) + rema + que (o un pronom relatiu) + tema' (la coneguda construcció emprada per J.V. FOIX: *és quan dormo que hi veig clar, és quan plou que ballo sol*). Un exemple de J. CARNER: *Ets tu qui jo cerco* (*Diccionari català-valencià-balear*, s.v. *qui*). Cf. J. RUAIX, «Abús de les oracions equacionals», dins *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui* / 2, pp. 114-117, i A. JANÉ, «És quan dormo que hi veig clar», I i II, dins *LLENGUA NACIONAL*, núms. 27 (pp. 16-20) i 28 (pp. 29-32). Jané, en aquest treball, recopila —classificant-los— molts

Així, quan el pronom *qui* representa un ésser singular concret o genèric, aquest pronom pot aparèixer sol (és a dir, en la forma simple) o acompanyat (és a dir, en una forma ampliada); p.e.: *Sí: sóc qui et penses* o *Sí: sóc aquell qui et penses*; *Qui ha dit això ment* o *El qui ha dit això ment*; però cal tenir present que quan el pronom *qui* forma part d'una oració copulativa com a predicat nominal d'un subjecte en plural i no va precedit immediatament pel subjecte, aquest pronom sol adoptar, en l'estat actual de la llengua, una forma ampliada⁵.

Vegem aquest exemple (en endavant, marquem amb el signe + les construccions que avui no sonen prou bé):

1) ORACIÓ EQUACIONAL: *Encara recordem els primers dies d'entre-*

exemples d'oracions equacionals de la llengua literària moderna (de Fabra, Riba, Carner, Sagarra, Foix...). Les oracions equacionals són anomenades, per alguns, oracions clivellades.

- Suposem que això és degut a raons estilístiques (eufonia) i estructurals (l'associació de la forma *qui* amb el nombre singular). De fet, l'ús de la forma ampliada és requerit també en altres casos. Exemples: 1) *Curiosament, eren el senyor Llassada i el senyor Giró, dos conspicus financers, que tothom diria que només havien de demostrar interès per les coses materials i tangibles, i que s'havien de desinteressar totalment de qualsevol mena de falòrnies i de fantasies, els qui pledejaven i argumentaven d'una manera més vehement i més furiosa ...* (Albert Jané, *El contrapunt dels decasíl·labs*, Barcelona 2013, pp. 54-55; cas en què no sonaria bé la forma simple). 2) *Després, amb la lenta recatalanització del país i l'anomenada immersió lingüística, han estat els fills dels antics immigrants els qui, amb els deures fets i potser volent connectar, minoritàriament, TV3, han dut el català a les famílies* (Albert Manent, *Crònica política del Departament de Cultura (1980-1988)*, Barcelona 2010, p. 192; cas en què es veu que, estilísticament, alguns contextos demanen la forma ampliada [*els qui*] en lloc de la forma simple [*qui*]). 3) *Feliç el qui viu a casa vostra lloant-vos cada dia. Feliços els qui s'acullen als vostres murs: emprenen amb amor el camí* (*Litúrgia de les Hores*, vol. IV, p. 844; en el segon d'aquests dos casos, el *qui* simple no sonaria gens bé).

*nament, amb la Núria, la Sònia i l'Aina, les primeres entrenadores. Van ser elles qui ens van unir a nosaltres, les jugadores*⁶.

ORACIÓ COPULATIVA: **Encara... Elles van ser qui ens van unir a nosaltres → ... Elles van ser les qui ens van unir a nosaltres*.

Notem que, amb un subjecte en singular, és indistint que el pronom vagi o no immediatament després de tal subjecte:

ORACIÓ EQUACIONAL: *Va ser ella qui ens va unir a nosaltres*.

ORACIÓ COPULATIVA: *Ella va ser qui ens va unir a nosaltres, o Ella va ser la qui ens va unir a nosaltres*⁷.

Més exemples⁸:

2) OR. EQUACIONAL: *Després de la colonització normanda, van ser els qui van dominar el país*.

- La gran majoria dels exemples d'aquest article són copiats de publicacions diverses.
- Que el comportament de tal pronom no és idèntic en singular que en plural s'observa també en exemples del tipus següent: SING.: *Qui acabi abans tindrà premi = El qui acabi abans tindrà premi*. / PLURAL: **Qui acabin abans tindran premi → Els qui acabin abans tindran premi*.
- Que el comportament dels pronoms relatius no és el mateix en les oracions equacionals que en les oracions copulatives s'observa també en els següents exemples (amb pronoms altres que *qui*):

1) OR. EQUACIONAL: **És en aquesta afirmació en la qual desitjo concentrar-me → És en aquesta afirmació que desitjo concentrar-me*.

OR. COPULATIVA: *Aquesta és l'afirmació en la qual desitjo concentrar-me*.

2) OR. EQUACIONAL: *La pasta no m'agrada; és l'arròs, que m'agrada!*

OR. COPULATIVA: *La pasta no m'agrada; l'arròs és el que m'agrada!*

Notem aquest altre exemple d'oració equacional: **No fou amb l'espasa amb què ocuparen el país → No fou amb l'espasa que ocuparen el país*. Correspon a l'oració no equacional següent: *No ocuparen el país amb l'espasa sinó...*

OR. COPULATIVA: *+Després de la colonització normanda, ells van ser qui van dominar el país → Després de la colonització normanda, ells van ser els qui van dominar el país.*

- 3) OR. EQUACIONAL: *Després van ser els reis Catòlics qui van acceptar la proposta de Colom.*

OR. COPULATIVA: *+Després, els reis Catòlics van ser qui van acceptar la proposta de Colom → Després, els reis Catòlics van ser els qui van acceptar la proposta de Colom.*

- 4) OR. EQUACIONAL: *Pensem que són elles qui determinen la conducta dels fills.*

OR. COPULATIVA: *+Pensem que elles són qui determinen la conducta dels fills → Pensem que elles són les qui determinen la conducta dels fills.*

Altres exemples (consignats en forma breu):

+L'URSS per una banda i la diàspora per l'altra havien estat qui havien salvat una de les més antigues cultures de la humanitat de desaparèixer → L'URSS per una banda i la diàspora per l'altra havien estat les qui havien salvat...

+Els policies són qui van difondre l'esborrany de «El Mundo» → Els policies són els qui van difondre l'esborrany de «El Mundo».

+Han estat qui ens han preguntat... → Han estat els qui ens han preguntat...

+Els Obrint Pas han estat qui han establert un so que no té nom però que totes reconeixem i alhora tenim com a propi → Els Obrint Pas han estat aquells qui han establert...

+És a dir, molts han estat qui han negat que el dret internacional sigui dret → És a dir, molts han estat aquells qui han negat que el dret internacional sigui dret.

+Els anarquistes van ser qui van impulsar la idea de la conquesta de Saragossa → Els anarquistes van ser els qui van impulsar la idea de la conquesta de Saragossa.

+Els van ser qui van obrir les portes a una nova música a partir del Blues i el Rock'n'Roll → Ells van ser els qui van obrir les portes a una nova música a partir del Blues i el Rock'n'Roll.

+Alicia Sánchez-Camacho ha assegurat que els catalans seran qui pagaran més impostos → Alicia Sánchez-Camacho ha assegurat que els catalans seran els qui pagaran més impostos.

+Per a nosaltres és un exercici de pura democràcia, on els mateixos arenenyencs seran qui escolliran les persones que podran accedir a governar-nos → Per a nosaltres és un exercici de pura democràcia, on els mateixos arenenyencs seran els qui escolliran les persones que podran accedir a governar-nos.

+Clam perquè els escriptors en català siguin qui representin la cultura catalana a la Fira de Frankfurt 2007 → Clam perquè els escriptors en català siguin els qui (o aquells qui) representin la cultura catalana a la Fira de Frankfurt 2007.

Observem que, si bé normalment el relatiu *qui* es refereix a persones, també pot referir-se a coses personificades:

+Les Cambres i no el Parlament del nord d'Irlanda van ser qui van exercir aquesta votació → Les Cambres i no el Parlament del nord d'Irlanda van ser les qui van exercir aquesta votació.

+Els consells sectorials seran qui decideixin el model i el reglament del Consell General de Participació Ciutadana → Els consells sectorials seran els qui decideixin el model i el reglament del Consell General de Participació Ciutadana.

+Els Tribunals seran qui determinaran la responsabilitat de l'accident de Cala Rajada → Els Tribunals seran els qui determinaran la responsabilitat de l'accident de Cala Rajada.

+Els bancs han estat qui més han viscut per sobre de les seves possibilitats → Els bancs han estat els qui més han viscut per sobre de les seves possibilitats.

Casos especials

Vegem ara, relacionats amb el tema que ens ocupa, alguns casos especials.

Primerament, cal assenyalar que, en algun cas, pot prevaler l'ús del relatiu en la forma simple enfront del relatiu en la forma ampliada. Això deu passar amb construccions en què encara té vigència un ús antic. Vegem aquest parell d'exemples:

Alguns no són qui diuen ser = Alguns no són els qui (o aquells qui) diuen ser.

Es van adonar que el pare i la mare no eren qui deien ser, sinó que eren adoptats = Es van adonar que el pare i la mare no eren els qui (o aquells qui) deien ser, sinó que eren adoptats.

En ambdós exemples es tracta de l'ús de la forma simple del relatiu (*qui*) en paral·lel amb les formes ampliades (*els qui*, *aquells qui*).

En segon lloc, el parlar de les Balears usa (o usava) un *qui* no personal. Vegem el comentari del *Diccionari català-valencià-balear* (s.v. *qui*): «5. ant. S'usava en les oracions de relatiu adjectives, en substitució d'un *que* o de *el qual* emprats com a subjectes (construcció arcaica i avui considerada incorrecta, sobretot quan l'antecedent no és de persona sinó de cosa)». Exemple:

Aucells són qui no van sols.

En tercer lloc, i de passada, notem, les expressions «sigui quin(a) sigui» o «fos quin(a) fos»⁹ (equivalents a «qualsevol qui sigui» o «qualsevol qui fos»), també amb formes del verb *ser*, les quals conviuen, tant en la llengua escrita com en la llengua parlada, amb les expressions «sigui qui sigui»¹⁰ o «fos qui fos». Unes i altres expressions permeten formes de plural: A) «siguin quins/quines siguin», «fossin quins/quines fossin» i B) «siguin qui siguin», «fossin qui fossin».

9. Cf. FABRA, *op. cit.*, § 112.

10. Cf. SOLÀ, *op. cit.*, § 21.3.4.; apunta també, entre altres construccions, *sigui on sigui*; en *Gramàtica del català contemporani*, § 28.3.1, *sigui com sigui*.

A) Referint-nos a coses o persones concretes

Siguin quins siguin els resultats, cada consulta és una festa cívica i un triomf del voluntariat de la societat civil.

Perquè siguin quins siguin els problemes, siguin quines siguin les expectatives de cadascú o les posicions de partença d'una negociació, cap problema no pot tenir una solució estable en la nostra societat.

Les persones que acabin els seus estudis a la Universitat de Girona, siguin quins siguin aquests estudis, han de ser portadores d'uns valors que el nostre context social demana.

Tot i això, fossin quins fossin els motius que decantaren el govern espanyol cap a Menorca, es firmà l'ordre de construcció el 14 de setembre de 1787.

S'advertí a l'alcalde que havia de respectar democràticament les societats

obreres fossin quines fossin les seves idees religioses o polítiques.

B) Referint-nos a persones en general

Compartir amb les persones que ens envolten, siguin qui siguin, és bo.

Actuant així, tots ells, siguin qui siguin, han fet mal ús del seu dret.

Els, els de la cara tapada, siguin qui siguin, estaven contra l'actuació de la policia abans que passés res.

Tenc la impressió que, siguin qui siguin que comanden dins UM, han volgut fer un cop d'efecte.

Era un mitjà per a viure l'experiència, un mitjà per a ser ell mateix enmig dels altres, de tots els altres, fossin qui fossin¹¹.

11. Com a curiositat idiomàtica estrangera apuntem que l'anglès disposa de les estructures *he who* i *she who* (literalment «ell qui», «ella qui») equivalents a les nostres *el qui*, *la qui*, les quals estructures angleses figuren amb freqüències

Conclusió

Com que *qui* sense cap antecedent (o amb antecedent implícit) és generalment de nombre singular, quan ens interessa de marcar que aquell és plural hi adjuntem article (*els qui*, etc.), demostratiu (*aquells qui*, etc.) o altres mots en les oracions copulatives que són paral·leles a les anomenades equacionals. ♦

d'ús de 1.244 i 595, respectivament, en el *Corpus of Contemporary American English*. Heus ací un exemple: «*I don't think so.*» «*Come on, Gina. He who hesitates is lost.*»

Art de la terra

des de 2004

BOTIGA EN LÍNIA DE PRODUCTES ARTESANALS CATALANS

Quadre pintat a mà

Navalla Pallarès pirogravada

Collaret amb Països Catalans

Rajola de ceràmica

Collaret amb estelada d'Or

Barretina de 7 pams pintada

Bota de vi amb senyera

Collaret de Plata

www.artdelaterra.cat

15% de descompte
en quadres, barretines, navalles i botes
al fer la teva compra, introdueix aquest codi: **LLN2406**
vàlid fins el 24 de juny de 2014